

Barna Béla: **Pozsony-Bécs vademecum¹**

Indulás a reggel hat órakor Egerből.

Dél körül érünk Pozsonyba, Szlovákiába.

- 12.00: Új Szó napilap, Lazaretska 12, (Molnár Norbert főszerkesztő)

- 14.00: Patria Rádió /A Szlovák Rádió magyar adás szerkesztősége

SLOVENSKÝ ROZHLAS/ Mýtna 1/ Bratislava 15

-15.30: rövid pozsonyi városnézés, majd egyéni szabadprogram

-18.00: indulás Bécsbe

-19.00 után szállás elfoglalása

másnap:

9-11-ig közös bécsi városnézés

11.15-kor az Osztrák Közszolgálati Televízióba látogatunk:

ORF-Zentrum am Kunigberg, Würzburggasse 30 (€ 8,40)

13.00: szabadprogram (ebéd lehetőség)

14.00-kor indulás Bécsből

ha időnk engedi a Bécs melletti Hainburg várának megtekintése

érkezés az esti órákban Egerbe

¹ **vademecum** *lat* 1. zsebkönyv; vezérfonal, foglalat 2. útikalauz (annyi mint jöjj velem).

2011. május 2., hétfő

Indulás a reggel hat órakor Egerből.
Dél körül érünk Pozsonyba, Szlovákiába.

Szlovákiáról általában A mai, 1993. január elseje óta független Szlovákia története egy teljes évezreden át összefonódott Magyarországgal, lévén a Kárpát-medence történelmi Magyarországhoz tartozó, gyakrabban Felvidéknek, ritkábban Felföldnek nevezett részén jött létre az államalakulat. A Felvidék földrajzi jellegét a Nyugati-Kárpátok hegykoszorúja határozza meg, melynek legmagasabb pontja egyben a Kárpátok hegyláncolatának is legmagasabbja, a Magas-Tátrában emelkedő Gerlahfalvi-csúcs (2655 m). A 49035 km² területű, hegyvidéki országot 5,4 millió fő lakja: a lakosság 85%-a nyugati szláv származású szlovák, 11% magyar, 4% pedig cseh, lengyel, ukrán, rutén és roma nemzetiségű. A szlovák a nyugati szláv nyelvek közé tartozik. Az ország legnépesebb és egyben fővárosa a Kárpát-medence északnyugati kapujában (Dévényi-kapu, Porta Hungarica) fekvő félmillió lakosú Pozsony (szlovákul Bratislava, németül Pressburg). A magyar-német-szlovák nyelvhatáron fekvő Duna-parti város jelentős szerepű a magyar művelődéstörténetben, hisz 1541-től 1848-ig Magyarország fővárosa volt. Itt jelent meg számos jelentős magyar újság (Nova Posoniensia, Magyar Hírmondó). Az 1996-ban bevezetett, a nyelvterületeket szándékosan összemossó új szlovákiai közigazgatási beosztás eredményeként a magyarság tartományi szinten mindenütt kisebbségbe szorul. A legkisebb tartomány a pozsonyi: *1. Pozsony tartomány (Bratislavský kraj)* A fővároson kívül ide tartoznak még Malacky, Pezinok és Senec városok. Pozsony tartományt szinte körbeveszi *2. Nagyszombat tartomány (Trnavský kraj)*. A 70 ezer lakosú Nagyszombat (Trnava) érseki székhely. Az ország legjelentősebb gyógyfürdője Pöstyén (Piešťany). E tartományba tartozik a 17 ezer lakosú Galánta (Galanta) és a 24 ezer lakosú Dunaszerdahely (Dunajská Streda), valamint a vízerőművéről elhíresült és szimbólummá vált Bős (Gabčíkovo). Pozsonytól keletre a Dunamenti-alföld lakossága egyébként jelentős részben magyar. *3. Nyitra tartomány (Nitrianský kraj)* Az ország harmadik legnagyobb városa a 87 ezer lakosú Nyitra (Nitra), mely a szlovák történetírás szerint a Nagymorva Birodalom fővárosa volt. Tőle délre Érsekújvár (Nové Zámky) 44 ezer lakosú kisváros. A Csallóköz délkeleti csúcsán épült 38 ezer lakosú Komárom, a szlovákiai magyarság egyik kultúrközpontja (magyar színház, egyetem). Jókai szülővárosának ma jelentős dunai kikötője és hajógyára van. Komáromtól északra fekszik a sörgyáráról híres Ógyalla (Hurbanovo), de Nyitra tartományba tartozik még Párkány (Štúrovo), Léva (Levice) és Ipolyság (Šahy) városa is. *4. Trencsén tartomány (Trenčianský kraj)* Az 59 ezer lakosú Trencsén (Trenčín) a szlovák hadsereg irányító központja. E tartományban van még Vágbeszterce (Považská Bystrica) városa is. *5. Zsolna tartomány (Žilinský kraj)* A 85 ezer lakosú Zsolna (Žilina) Szlovákia ötödik legnagyobb városa. A Túróci-medence központja, a 61 ezer lakosú Túrócszentmárton (Martin) a szlovák kultúrában és történelemben töltött be jelentős szerepet, itt alakult a Matica Slovenská 1863-ban. A tartomány fontos városa még Alsókubiny, Rózsahegy (Ružomberok) és Liptószentmiklós (Liptovský Mikuláš). *6. Besztercebánya tartomány* Besztercebánya tartományban összpontosulnak az egykori alsó-magyarországi bányavárosok: Besztercebánya (Banská Bystrica), Körmöcbánya (Kremnica), Selmecebánya (Banská Štiavnica), Bélabánya, Újbánya (Nová Baňa), Libetbánya, Breznóbánya (Brezno). Ide tartozik még a déli, 29 ezer lakosú Losonc (Lučenec), Nagykürtös (Veľký Krtíš) és Rimaszombat (Rimavská Sobota). *7. Eperjes tartomány* Szlovákia harmadik legnagyobb városa a 93 ezer lakosú Eperjes (Prešov) a görögkatolikus és pravoszláv egyház

székhelye, hiszen e tartományban élnek zömében a ruszinok. Szintén e tartományban található Lőcse (Levoča), Késmárk (Kežmarok), Ólubló (Stará Lubovňa), Poprad és Bártfa (Bardejov) városa, melyek az egykori medencevármegye, a Szepesség középkori városhálózatához tartoztak. Szintén Eperjes tartományhoz tartozik a Kárpátok legmagasabb hegysége, a Magas-Tátra (Vysoké Tatry). 8. *Kassa tartomány* A negyedmillió lakosú Kassa (Košice) Szlovákia második legnagyobb városa. A magyar időkben a Tisza melléki országrész (Felső-Magyarország) központja volt: II. Rákóczi Ferenc innen irányította szabadságharcát. A kassai Szent Erzsébet-dómot Közép-Európa egyik legpompásabb gótikus székesegyházaként tartják számon. Kassa a magyar médiatörténetben is jelentős szerepet játszott, itt indult meg az első magyar nyelvű folyóirat, a Magyar Museum. Kassán emlékmúzeuma van a város szülöttének, az előbb újságíró, majd később író Márai Sándornak. A kassai tartomány fontos városa még Rozsnyó (Rožňava), keleten pedig Nagymihály (Michalovce) és Nagykapos (Velké Kapušany).

Pozsony blues (megjelent: Kalandor Utazási Magazin, 2004. április)

Pozsonyban sosem volt dolgom, de mindig úgy intéztem, hogy legyen. A szocializmus végnapjaiban például tíz tekeres tapétáért és húsz spirálfűzetért vonatoztunk ki apummal csak úgy Pozsonyba, potom kétszáz forintért. Szárnyashajóról is csodáltam már a várost, két éve kommunikáció szakos hallgatóimat az Új Szó szerkesztőségébe és a Szlovák Rádió Magyar Adásának Szerkesztőségébe kirándultattam, csakhogy Pozsony legyen. Idén februárban pedig már muszáj volt az autóba gyerekülést szerelni, s hol máshol lehet jó gyerekülést venni, mint Pozsonyban. Ja, és szeretem a bluest is: és persze hogy a felvidéki Ghymes együttes és Hobo találkozásából kisült egy Pozsony blues című igen jó szám. Szóval most azt próbálok elmesélni, miért is utazzunk Pozsonyba, s közben miért hallgassunk bluest.

Pozsonyba azért utazzunk, mert jó város. És mert érdekes. És mert Pozsonyhoz számos művelődéstörténeti emlékünknél fűződik: csak példának okáért Mátyás király 1467. július 20-án itt alapította meg Közép-Európa egyik első egyetemét, Academia Istropolitana néven. S ahol a középkor környékén egyetemet alapítottak, az elméletem szerint annyira rossz város nem lehet. De 300 évig (1563-1830) itt koronázták a magyar királyokat is. 1531-től 1783-ig pedig Magyarország fővárosa volt. A Mihály-kapu közelében lévő épületben, a mai egyetemi könyvtárban volt a híres reformkori magyar országgyűlések színhelye, melyen számos költőnk s írónk vett részt 1802-től 1848-ig.

Bluest pedig azért hallgassunk, mert mond valamit. A Pozsony bluesban így énekel Hobo: „*Háromnyelvű ez a város/ Három néppel is határos*”. A dal első sora igazából már csak múlt idő: a korábban háromnyelvű és kultúrájú város a második világháborút követő években öltött határozott szlovák jelleget, amikor is – miután zsidó lakosságát a háború alatt felszámolták – magyar lakosságát részben, német lakosságát pedig teljes egészében kitelepítették. (1910-ben a lakosság 42%-a német, 41%-a magyar, 15%-a pedig szlovák volt; ma 91%-a szlovák, 4%-a magyar, 2%-a cseh). A háromnyelvűségénél tisztázni érdemes uticélunk nevét is, van neki bőven: németül Pressburg, régi szlovákul szlovákul és csehül Prešporok, a középkori latinban Istropolis (Dunaváros), latinul Posonium, magyarul pedig Pozsony; egy szlovák tudós Bratislavának kezdte el hívni, az első világháború utántól így hivatalosan is az a neve. A dal „*három néppel is határos*” kitétele stimmel: az osztrák-szlovák-magyar hármashatárnál fekszik Pozsony. Pesttől egyébként 180 kilométerre, Béctől pedig csak 65 kilométerre van.

Pozsonyba azért is utazhatunk, hogy jó olvasnivalót találjunk magunknak könyvesboltjaiban. Pozsonyban egyébként ennek is hagyománya van: 1700-as évek első felében az evangélikus líceum rektoraként Pozsonyban működött Bél Mátyás, s itt adta ki 1721-22-ben a Nova Posoniensia című újságot. Rát Mátyás 1780-83-ban itt jelenteti meg az első magyar nyelvű hírlapot, a Magyar Hírmondót, s Pozsony ezzel – mint sok másban is – megelőzte Pest-Budát. De Pozsonyhoz köthető (1832-36) a Kossuth-féle Országgyűlési Tudósítások is. Ma is Pozsonyban működik a szerintem legjobb magyar nyelvű napilap, az Új Szó, s itt van egyik kedvenc könyvkiadóm, a Madách – Posonium is (könyvesboltja a Május 1. téren).

De ha nem olvasni akarunk, hanem csak úgy sétálni egy szép óvárosban, akkor is utazzunk Pozsonyba. Számátlan múzeuma (Szlovák Nemzeti Múzeum, Nemzeti Galéria, Természettudományi Múzeum, Művészeti Múzeum, Óramúzeum, Zsidó Kultúra Múzeuma, Közlekedési Múzeum, Borászati Múzeum, stb) rengeteg látnivalót kínál. Legfontosabb látnivaló azonban a pozsonyi vár. Monumentális építménye a Duna szintjétől 80 méter magas dombra épült, szabályos négyszög alakú vár. Ha csillagoznom, szintén ötcsillagos látnivaló lenne (bár összehatását a gyorsforgalmi út kicsit rontja) Pozsony legnagyobb egyházi épülete, a Szent Mártonnak szentelt gótikus székesegyház, a koronázó templom. A város legelegáncosabb épülete a hatvanitól és a gödöllőitől is nagyobb Grassalkovich-palota: 1762-ben épült, ma a mindenkori szlovák köztársasági elnök

rezidenciája. A híres bécsi színházépítő cég, Fellner és Helmer által épített nemzeti színházat is érdemes megnézni, előtte a Ganümedész-kúttal. A város legszebb épülete a gótikus alapokon reneszánsz-loggiás Óváros háza. Különösen a Primás tér felől szép. S milyenek a véletlenek: a cikk írása közben épp egy George Clooney-féle amerikai akciófilm ment a tévében, a Peacemaker, és megpillantottam benne kedvenc pozsonyi épületemet... Az óváros 51 méter magas Mihály-kapu tornya a város jelképe is lehetne; erkélyéről pompás a körkialátás. A Mihály-kapu tövében sűrűsödik a legtöbb pozsonyi étterem; ha olcsón finom fokhagymalevest szeretnénk enni sonkás-rántott sajttal és tartárral, akkor a Pallasba térjünk be: mindössze 192 koronát (1200 forint) fogunk fizetni.

Tele hassal is lehet Pozsony bluest hallgatni: „*Nem nagy város ez a város/ Nem törvényes nem halálos*”. Pozsony inkább nagy volt: 1785-ben a maga 33000 lakosával a korabeli Magyarország legnagyobb városa volt. A Kis-Kárpátok védő ölelésében, a Duna partján fekvő Pozsony lakossága 450 ezer fő (ebből kb. 20ezer magyar). Szóval Pozsony nem nagy város, pár óra alatt az óváros besétálható. Sétáink során azonban még egy dologra figyeljünk oda: az új pozsonyi szobrokra. Most nem kifejezetten Hviezdoslav konzervatíván szigorú szobrára gondolok, inkább a játékosokra. Nem láttam például még más városban, hogy bronzszobrot emeltek volna a gördesztkás fiataloknak. Pozsonyban megcsinálták. Az óváros főterén egy padnak támaszkodva Napóleont is bronzba öntötték. És csatornamunkásnak sem láttam még emléket állítani: Pozsonyban neki is van igen rendhagyó szobra, a helyiek „Kandi”-nak (Čumil) hívják. A sétálóútcán egy félrecsúszott csatornafedél mellől kandikál ki a bronzszobor. Nem elhanyagolható alkotás a Papparazzi étterem sarkán a fal mögül kinéző lesifotós szobra sem. Az új szobrok közül a Halászkapu utcában áll egy ezüsthényű, cilinderes, életnagyságú szobor; egy valódi figurát (Schöner Náci) ábrázol, aki a város régi utcáinak és kávéházainak volt elválaszthatatlan színtöltője. Apropos kávézó: üljünk be a számtalan kávézó valamelyikébe is, az is Pozsonyhoz tartozik (a Kafé Lagunában nagyon finom a tojáslikőrös kávé).

A városban egyébként nem csak bluest lehet hallgatni. Hangversenyezett itt Mozart, Beethoven, Liszt Ferenc és a fiatal Bartók is. Sőt, itt született Johann Nepomuk Hummel zeneszerző is. Ez azonban benne van az összes bédekkerben; én olyan két híres szülöttét említeném meg a Kalandor olvasóinak, akik egyetlenegy Pozsony leírásban sem szerepelnek, tárgyunk („az utazás”) szempontjából azonban mindenképp érdekesek. Pozsonynak több híres szülötte is van, ki később nagy utazóvá vált. Az egyik ilyen híres utazó id. Lóczy Lajos (1849 – 1920) geológus. Már egyetemistaként minden idejét a Svájci-Alpok hegyei között töltötte, 1877-1880-ban pedig egy nagy expedícióval Kelet-Ázsia volt uticélja. Járt Indiában, Jakháton és gyalog jutott el Szikkimbe, majd az indonéz Jávara hajózott, onnan pedig Sanghajba. Bejárta Kína nagy részét, majd Burmát. Egyéb utazásai során járt Boszniában, a Kaukázusban, Törökországban, Finnországban, de például amikor hírét vette a Vezúv 1906-os kitörésének, rögtön odautazott és több hétig tanulmányozta a tűzhányót, s ő volt az, aki felvitte magával VII. Edward angol királyt a kráter peremére.

A másik pozsonyi születésű figura az utazási szakirodalomban csak „magyar Robinson”-ként aposztrofált Jetting Károly (1730 – 1790). A kalandos utazó pályafutása úgy kezdődött, hogy csínytevései miatt Bécsből menekülni kellett, és egy angol utazóval Londonba ment. Ott két évig bankárkodott, majd meguntván Szenegálba akart hajózni. Ám hajótörést szenvedett, kievickélt, de a mórrok meg elkapták és eladták rabszolgának. Többször is áruba bocsátották, „bejárta” így Nyugat-Afrikát, majd egy algériai hajóra került, amit persze egy csatában a máltaiak elsüllyesztettek. Jetting azonban kiúszott egy kis szigetre, ahol egyedül élt 9 hónapon át. Egy kis hajóval való megszabadulása után hazatért Pozsonyba, és elvette feleségül rég nem látott jegyesét...

S ha már így az utazók során előkerültek a nők, fejezzük is be bluesunkat egy idevágó idézettel a Pozsony bluesból: „*Pozsonyba ha eltalálok/ A lányokra jól vigyázok/ Olyan szépek mint a bánat/ Ha elkapnak nincs bocsánat...*”

Ja, és a dal azt is mondja, hogy bármilyen város is Pozsony, „*Mégis vissza-vissza húz*”. Szóval, rendezzük úgy, hogy legyen dolgunk Pozsonyban.

Kép és szöveg: Barna Béla

Tervezett pozsonyi programok:

12.00: Új Szó, Lazaretska 12, (Molnár Norbert főszerkesztő, t: 02/ 5923 3421)

Idei hír: „A jelenleginél több műsoridőt kap az idén a Szlovák Televízió magyar adása. Ehhez a kétfős szerkesztőség létszámát is növelni kell - írja szerdai számában az Új Szó című pozsonyi napilap.

A lap a magyar adás fejlesztéséről azután ír, hogy hétfőn, március 14-én a január 1-jén egyesített Szlovák Rádió és Televízió (RTVS) Tanácsa elfogadta az intézmény vezérigazgatója által benyújtott szerkezetátalakítási tervet. Ez érinti a magyar rádiós és televíziós adásokat is. A tervek szerint a következő hetekben közös vezetőt kap a nemzetiségi nyelveken, így magyarul is adásokat sugárzó közszolgálati Pátria Rádió és a köztelevízió nemzetiségi adásainak szerkesztősége. A két egység megőrzi költségvetési különállását, csak a vezetőjük lesz egy személy.

H. Rudas Dóra, az RTVS Tanácsának tagja az Új Szónak elmondta, hogy "a nemzetiségi műsorok központja lesz az RTVS egyetlen olyan részlege, ahol építkezni és nem elbocsátani fognak".

Az átalakítások csak kis mértékben érintik a Pátria Rádiót, miközben nagyobb fejlesztések a köztelevízióban várhatóak, mivel az RTVS-ről szóló törvény kimondja, hogy a közszolgálatban a kisebbségek társadalmon belüli részarányának megfelelően kell kisebbségi nyelvű műsorokat sugározni.

A rádiós műsorok esetében ez nagyjából eddig is teljesült, míg a televízióban naponta átlagosan hét perc a magyar nyelvű adás hossza. A hatályos törvény értelmében nagyjából három és fél, négy órára kell növelni a magyar műsorok idejét.

Az RTVS idei költségvetése áprilisban készül el. Abból fog kiderülni, hogy milyen ütemben bővítik a televízió magyar műsoridejét.

14.00 Szlovák Rádió magyar adása

Városnézés

A késő délutáni órákban indulás Bécsbe, szállás elfoglalása

Ausztriáról általában A XII. században a bajor Ostmarkból (keleti határvidék) kialakult ország az európai történelem egyik leghosszabban uralkodó dinasztiájának, a Habsburgoknak az uralkodása alatt évszázadokon át Európa egyik meghatározó nagyhatalma volt. Az első világháború után az 52 millió lakosú, 680000 km² területű hatalmas Osztrák-Magyar Monarchia széthullott. Az első Osztrák Köztársaságot 1938-ban a németek bekebelezték (Anschluss), csak 1955-ben vált teljesen függetlenné. Az örökös semlegességét alkotmányba iktató Ausztria 1995-ben lépett be az Európai Unióba. Az ország jelenlegi területe 83845 km². Természetföldrajzi arculatát az Alpok határozza meg; felszínének kétharmadát a Keleti-Alpok láncai hálózák be. Az ország legmagasabb pontja a Magas-Tauernben emelkedő, 3797 méter magas Grossglockner. A varázslatos alpesi táj rengeteg látogatót vonz, a turizmus az ország fő bevételi forrása: 20-25 millió turista évente 110-120 millió vendégéjszakát tölt az országban, az ebből származó bevétel 10 milliárd dollár. A nyári gyalogos turizmus mellett télen a sízők népesítik be az Alpok lejtőit. A 8,2 millió (1999) lakosú országban mintegy 750 ezer Törökországból és egykori Jugoszláviából érkezett külföldi él. A lakosság 85%-a katolikus vallású. Az ország szembetűnő régiók szerinti sokfélesége – amely minden hegyi kultúrára jellemző, ahol a völgyek települései elszigetelten fejlődnek – tükröződik Ausztria politikai szerkezetében is. A kilenc tartományból (Bundesland) álló szövetségi köztársaság minden tartományának megvan a saját kormánya. Valamennyi tartomány képviselteti magát a Szövetségi Tanácsban, amely az ország belügyeit és külügyeit irányítja.

2011. május 3., kedd

Az ország fővárosa, az 1,7 millió lakosú Wien (Bécs) Európa egyik legnevezetesebb városa. A híres Bécsi-erdő (Wienerwald) lábánál, a Duna mellett fekszik. Az ország legfontosabb ipari, kereskedelmi, pénzügyi stb. központja, ugyanakkor a zene és a műemlékek városa. A látványosságok közül ki kell emelni a császári palotát (Hofburg) és a schönbrunni kastélyt, a Szent István székesegyházat és az Operaházat, a bécsi keringő otthonát. A zene városa sok nagy, világhírű komponistát vonzott magához: Haydn, Mozart, Beethoven, Brahms, Schubert és Mahler is hosszabb ideig élt itt. A bécsi egyetemet 1365-ben alapították. Az 1,7 millió lakosú Bécs nemzetközi szerepét jelzi a modern ENSZ-város, ahol a világszervezet számos intézménye mellett az UNIDO, a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség és a Kőolaj-exportáló Országok Szervezete (OPEC) központja is található. **Látnivalók:** Szent István-dóm, Hofburg, Parlament, Kunsthistorisches Museum, Pazmaneum, Sigmund Freud Museum, Belvedere palota, Hundertwasser ház, Práter, stb.

Tervezett bécsi program(ok):

Az **Osztrák Rádió és Televízió (ORF)** székháza
(Würzburggasse 30.).

Bécsi médiatérkép: küzdelem az osztrák sajtó sokszínűségének megőrzéséért A bécsi nyomtatott sajtóra - főleg az országos, legnagyobb példányszámú lapokra - félreérthetetlenül rányomja bélyegét a vezető német kiadói konzernnek részesedése. Ugyanakkor léteznek szintén befolyásos tartományi újságok is, melyeket regionális osztrák kiadók jelentetnek meg. Az elektronikus médiumokat a nagy piacvezető, az ORF uralja. **Napilapok: a „Mediaprint” „Krone“-ja és „Kurier“-ja** Az osztrákok kétharmada olvas rendszeresen újságot és folyóiratot.

A legutolsó, 2004-es médiaelemzés szerint ez a valamivel több mint nyolcmillió osztrák állampolgár közel 74%-át jelenti, vagyis 5 millió embert. A kisformátumú bulvárlap, a „Kronen Zeitung“ piaci részesedése csaknem 44%-os, napi 2,9 millió olvasója van. A második helyért a Bécsben megjelenő „Kurier“ és a Graz-ban kiadott „Kleine Zeitung“ versengenek. A „Kleine“ országos kiadása a maga 12%-os piaci részesedésével, azaz több mint 830.000 olvasójával vitathatatlanul megelőzi a „Kurier“-t. A „Kurier“-nak tartományi kiadásaival együtt jelenleg valamivel több mint 700.000 olvasója van, mely több mint 10%-os piaci részesedésnek felel meg. A grazi „Styria“ zászlóshajója a „Kleine“ Ezeket a tartományi lapok követik, melyek közül a „Kleine“-ről már esett szó. Kiadója a grazi „Styria Medien AG“, mely piacvezető a tartományi kiadók között. A „Kleine Zeitung“ a kiadó zászlóshajója, a stájer fővárosban, Grazban jelenik meg. Klagenfurtban egy karintiai különszámot adnak ki, és a már szintén idézett országos kombi-változatot, mely piaci részesedését tekintve lekörözte a „Kurier“-t. A „Styria“ kínálatban jelenleg a „Kleine Zeitung“ grazi törzskiadása több mint 555.000 olvasót – 80%-os piaci részesedést – mondhat magáénak. A karintiai szám 4%-ot azaz 276.000 olvasót ér el. A „Kleine“ országos kombi-változata több mint 12%-os piaci részesedést ér el, azaz 831.000 olvasója van. A grazi „Styria“ adja ki ezen kívül a Bécsben megjelenő konzervatív, nagy hagyományú minőségi lapot, a „Die Presse“-ét. A Styria mindezen felül több osztrák tartományban és néhány szomszédos országban is részesedéssel rendelkezik számos nyomtatott és elektronikus médiumban. Jelentős önállóságot mutatnak Ausztria többi tartományának nyomtatott médiumai is. Ilyen a Linzben megjelenő „Oberösterreichische Nachrichten“, melynek 371.000 olvasója és 5,5%-os piaci részesedése van. Innsbruckban a „Tiroler Tageszeitung“ a vezető újság (5% illetve 343.000 olvasó). Salzburgban a „Salzburger Nachrichten“ (3,9% illetve 268.000 olvasó), Ausztria legnyugatibb végén a „Vorarlberger Nachrichten“ a legolvasottabb (3% illetve 207.000). A bécsi minőségi napilapok között az Oscar Bronner által alapított „Standard“ az első, melynek piaci részesedése 5,4%. Ez 366.000 olvasót jelent. Ezt a „Styria“ tulajdonában lévő „Presse“ követi 4,4%-os részesedéssel, illetve 300.000 olvasóval. **Hetilapok** A bécsi hetilapok piacát a „Die ganze Woche“ uralja, melyet a 2005 végén elhunyt Kurt Falk (1933-2005) alapított. A „Woche“ piaci részesedése ma 16,7%, ami több mint egymillió olvasótábort

jelent. Kurt Falk és Hans Dichand vitte egyébként tömeges sikerre a 60-as években a „Kronen Zeitung“-ot. Később aztán összekülönböztek, ami miatt Falk eladta részesedését a „Kronen“-ben, és saját kiadóvállalatot - „Familia-Press“- hozott létre a bécsi Floridsdorfbán. Itt jelentette meg először 1985-ben a „Woche“-ét, és később, 1992-ben átmenetileg a „Krone“-val versengő „täglich Alles“ nevű újságot, melyet Falk aztán 2000-ben ismét leállított. A „ganze Woche“ mögött a második helyen a „News“ áll a bécsi magazinok piacán, 15,8%-os részesedéssel és 1,077 millió olvasóval. A „News“-t 1992-ben a két testvér, Wolfgang és Hellmuth Fellner dobták piacra, ma nagyobb részt a német „Gruner+Jahr“ kiadói konszern tulajdonában van. A témáról a következőkben majd még részletesebben szólnunk. A harmadik legnagyobb bécsi hetilap a „Profil“, melynek 6,5%-os a piaci részaránya és 445.000 olvasója van. A „Profil“-t 1969-ban alapította a később „Standard“-alapító Oscar Bronner. Oscar Bronner a bécsi kabarettistának, Gerhard Bronnernek a fia. A „Profil“ konkurenciájaként 1998-ban jelentették meg a Fellner fivérek a „Format“-ot, amely azonban nem tudta kiszorítani a „Profil“-t. Jelenleg 3,3%-os piaci részesedése és 225.000 olvasója van. **Az ORF uralja az elektronikus médiapiacot** Az

Osztrák Rádió- és Televízió, az ORF azaz az osztrák közszolgálati rádió és televízió piacvezető az elektronikus médiában. Mai koncepciójának alapját az 1967-es rádiós- és televíziós reform teremtette meg, melynek előzménye az ORF-ben 1964-ben egy népi törvényi kezdeményezés nyomán végrehajtott reform volt. Ez volt az első a Második Köztársaság történetében, és arra irányult, hogy az ORF-ben teljes mértékben számolják fel a pártok befolyását. A népi kezdeményezést 832.353 választásra jogosult írta alá, melynek nyomán 1966-ban megalkották az új médiatörvényt. Ez képezte alapját az 1967-es rádiós- és televíziós reformnak. A reform „atyja“ az időközben nyugdíjba ment salzburgi újságíró és médiacsináló, Gerd Bacher volt. A reform az ORF-nek teljes szabadságot

biztosított a műsor-, a személyzeti és a pénzügypolitikában. Lényeges szervezeti újítás, hogy az ORF vezetését intendánra bízták, akit ma igazgatónak hívnak. 2002. január 1-jétől Monika Lindner vezérigazgatóként irányítja az ORF-t. A piaci fejlődés jelenlegi állása: a rádiók között az ORF-nek több mint kétharmados a piaci részesedése. A 2004-es médiumelemzés szerint 75,6%-os volt a rádiópiac az ORF részaránya. Az ORF-rádióknak így 5.138.000 hallgatója volt. Közülük még mindig az Ö3 a piacvezető a maga 39,2%-val és 2,6 millió hallgatójával. Az Ö1 kulturális csatornának több mint 600.000 hallgatója van. A televíziók (ORF és kereskedelmi tévék) piaci részesedése Ausztriában összesen 69,3%-t tesz ki, ami 4,537 millió nézőt jelent. Az ORF 1. és 2. csatornája összesen 60,9%-t és 3,988 millió nézőt ér el. Az ORF aránya jelenleg 43,6% és 2,856 millió néző. Az ORF 2 nézettsége 47,4%-os, ami 3,099 millió nézőt jelent. Összehasonlításképpen: a legnagyobb bécsi magán televíziós állomásnak, az „ATV plus“-nak 9,3%-os a piaci részesedése, ami 611.000 nézőt jelent. A legújabbkori bécsi médiatörténelmen végighúzódik az erősödő központi törekvés, hogy az osztrák médiavilág lehetőleg maradjon független a német médiakonzernektől és megőrizze önállóságát. Ennek a törekvésnek Ausztriában komoly történelmi hagyományai vannak. Következzen az alábbiakban néhány címszó a témához! **A világ legrégebbi újságja: a „Wiener Zeitung“** Bécs és Ausztria legrégebbi újságja az 1703. augusztus 8-án „Wienerisches Diarium“ néven alapított „Wiener Zeitung“. Mai nevén 1780. január 1-je óta adják ki. Így egyben a világ legrégebbi még megjelenő újságja. Eredetileg a felvilágosodás tipikus terméke volt. Korábban a hivatalos közleményeket kidoboltatták. Az újságok elődei kézzel írva jelentek meg. A „Wiener Zeitung“ első megjelentetője magánkiadó volt, már 1812-ben a kormány hivatalos lapja lett. Amikor az 1815-ös Bécsi Kongresszus terve az új európai rend kialakítására kudarcba fulladt, a „Wiener Zeitung“ is a szigorú cenzúra áldozatául esett, melyet részben már Mária Terézia (1717-1780) idején rigorózan alkalmaztak. Az állam végül 1857-58-ban teljesen átvette a „Wiener Zeitung“-ot, és ő is jelentette meg. Akkoriban főleg a Koblenzben született, a Bécsi Udvarban tevékenykedő tekintélyuralmi államkancellár, Klemens Wenzel Metternich herceg (1773-1859) próbálkozott azzal, hogy Európa politikai óráit megegyeszer visszaállítsa az 1789-es francia forradalom előtti időkre, visszadja a nemességnek a kiváltságait és megszüntesse a Napóleon által 1804-ben kiharcolt polgári jogokat. A következmény: az úgynevezett restauráció a 19. század negyvenes éveiben nemzeti felkelésekbe torkollott és azzal fenyegetett, hogy Európát teljesen kifordítja hagyományos ereszteikeiből. Az 1848-as forradalom tetőpontján átmenetileg Bécsben is eltörölték a cenzúrát. Metternich - brutális elnyomó módszerei ellenére - megbukott, átmenetileg elüldözték és kénytelen volt londoni emigrációba menekülni. Visszatérése után - két évvel halála előtt - még államosította a „Wiener Zeitung“-ot, amely azóta állami

tulajdonban van és a Kancellária Hivatal jelenteti meg Bécsben. 1810 óta a „Wiener Zeitung“ egyben hivatalos közlöny is. Még ma is ki van függesztve a „Wiener Zeitung“ szerkesztőségében annak a dekrétumnak a másolata, melyben az öcsászári felség „méltóztatott legkegyesebben“ megszüntettetni a sajtócenzúrát. A másolat dokumentuma annak az állandó törekvésnek, mely a szerkesztői függetlenség megtartására irányult. **Médiумok Bécsben ma: küzdelem az osztrák önállóságért** Bécs és Ausztria médiumaira a mai napig az önállóságért és függetlenségért vívott küzdelem nyomja rá bélyegét, melyet a nemzetközileg egyre jobban hálózatosodó és egymásba fonódott sajtóvilágban kell megvívni. Ennek a globalizálódó folyamatnak a során az elmúlt évtizedekben Bécs vezető médiumai jelentős részben német médiumkonzernek tulajdonába kerültek. Néhány megjegyzés ehhez: **Wiener Mediaprint – német WAZ-csoport** Bécs és Ausztria két legnagyobb napilapját, a „Neue Kronen Zeitung“-ot és a „Kurier“-t 1988-ban alapította közös leányvállalatuk, a Mediaprint. Ezen fele-fele arányban osztozik a Krone KG és a Kurier Zeitungsverlag und Druckerei GmbH. A Mediaprint feladata a nyomtatás, a terjesztés és a hirdetések közös lebonyolítása. Ugyanakkor a „Westdeutsche Allgemeine Zeitung“ (WAZ) és a hasonló nevű esseni újságkonzern 50%-os részesedéssel rendelkeznek a Krone KG-ban és 49,4%-ossal a Kurier GmbH-ban. A „Kurier“ többségi tulajdonosa az 50,56%-os tulajdonrészrel rendelkező bécsi „Printmedienbeteiligungsgesellschaft“ a Raiffeisen-konzern megbízásából. A „Kurier“ ezen felül részesedéssel rendelkezik még a hagyományokban gazdag heti magazinban, a „Profil“-ban, mely ma a News kiadói csoporthoz tartozik. Ez utóbbinak többségi tulajdonosa a német Gruner+Jahr kiadó, amely majdnem 75%-os leányvállalata a Bertelsmann konzernnek, a WAZ-csoport egyik német versenytársának. Ugyanakkor a Németországban egymás vetélytársainak számító Bertelsmann és WAZ a bécsi médiapiacra jelentős együttműködést folytat. A Bertelsmann és a WAZ egyébként egy TV-holdígon keresztül nagyobb részben birtokolja az „RTL-Group“-ot, melynek kereskedelmi televíziós adásait Bécsben is lehet fogni. **News kiadói csoport** A már említett News kiadói csoporthoz tartozik többek között a „News“, a „TV-Media“, a „Format“, a „Woman“, a „Profil“ és a „Trend“ képes hírmagazin. Az utóbbi kettőt („Profil“ és „Trend“) a News kiadói csoport a Mediaprint-csoporttól vásárolta meg, ami maradandó változásokat eredményezett a bécsi médiumpiacon és tiltakozásokat is kiváltott. Ennek oka: tovább nőtt a német médiakonzernek befolyása a bécsi médiumpiacra annak következtében, hogy a News kiadói csoport átvette „Profil“-t és a „Trend“-et. A News csoport és a „Profil“ első alkalommal 2000 szeptember elején kezdtek gazdasági együttműködésbe. 2001-ben aztán megtörtént az egyesülés. Az illetékes bécsi kartellbíróóság annak idején csak feltételekkel engedélyezte, hogy a News átvegye a „Profil“-t. A „Profil“ többek között garanciát kapott arra, hogy 2006-ig nem szüntetik meg, és a szerkesztőségi függetlenség megtartását is biztosították számára. A kartellbíróóság kritikus hangot ütött meg ítéletében (2001.01.26, 51.) „Az egyesülés az olvasói piacon még az összes elgondolható helyettesítési kapcsolat esetén is egy már eddig is fennálló piacot uraló helyzet további (48%-ról 59%-ra való) erősödését eredményezi.” Az egyesülés bírálói ezt a kooperációt úgy ítélték meg, hogy az nem más, mint az ezáltal létrejövő médiumszövetség piaci hatalmának további hallatlan megerősítése. **Összegzés:** A News csoportnak azóta továbbra is a Bertelsmann leányvállalata, a Gruner+Jahr a többségi tulajdonosa. A Raiffeisen konzern főügyvédje, Christian Konrad, 2001. novemberében azt nyilatkozta, vállalata a ZVB-n (Zeitschriften Verlagsbeteiligungsgesellschaft) keresztül 25,3%-os részesedéssel rendelkezik a News csoportban. A két testvér, Wolfgang és Helmuth Fellner új, saját vállalatot alapított, melynek neve Fellner Media AG és mostanáig igencsak eltávolodott a News csoporttól. **A Fellner-fivérek új napilap megjelentetését tervezik 2006-ban** A News kiadói csoport a két testvér, Wolfgang és Helmuth Fellner irányítása alatt jött létre. Kiadói pályafutásukat 1968-ban a „Rennbahn-Express“ ifjúsági képesfolyóirat megjelentetésével kezdték, később (1983-84) kiadták a „Basta” című havilapot. A „News” folyóirat 1992. október 15-én jelent meg először. Annak idején még a Springer Kiadó segítségével, mely azonban 1998-ban kiszállt, és részesedését eladta a Gruner+Jahrnak. A Fellner-fivérek 1995-ben dobták piacra a „tv-media” című televíziós képes újságot, 1998-ban a „Format” heti magazin következett, mely a mai napig versenyben áll a „Profil“-lal. 2000-ben jelentették meg az „E-Media” multimédiás magazint, jelenleg pedig azt tervezik, hogy még 2006-ban kiadnak egy új napilapot. Finanszírozásához hitelekre is szükségük van. A Fellner-testvéreknek szüntelenül a szemükre vetik, hogy a „News” alapítása óta ők a fő okai annak, hogy a bécsi médiumpiacon a tulajdonosok és a kiadók egyre inkább üzletemberként viselkednek. A Fellner-páros tagadja ezt. **Oscar Bronner: a „Profil”-tól a „Standard”-ig** Apropó „Profil”: A még ma is vezető hírmagazint Oscar Bronner alapította 1969-ben. Addig Ausztria magazinpiacát nagyobb részben Németországból látták el. Bronner 1970-ben a „Trend” gazdasági magazint is létrehozta, e két újság volt hivatott arra, hogy az osztrák termékek sikerrel szálljanak szembe a német kiadók piaci uralmával. Oscar Bronner végül 1988-ban megalapította a „Standard” című napilapot. Saját szavai szerint azért, mert a legfőbb ideje volt már annak, hogy divatba hozzon egy az érdekcsoportoktól és politikai pártoktól független liberális minőségi újságot. Forrás: <http://www.wieninternational.at>.

A délután hátralévő részében szabadprogram és városnézés (idegenvezető: Barna Béla).

A bécsi egyetem A bécsi egyetemet 1365-ben alapította IV. Habsburg Rudolf herceg. Az egyetem első rektora Conrad Celtis humanista tudós volt, aki 1498-ban megalapította a Duna-menti országok első tudós társaságát. A bécsi egyetem rektorai között meg kell említeni a magyar Hevenes Gábor nevét, a kartográfia XVII. századi történetének világviszonylatban kimagasló alakját. De a XVI. században a bécsi egyetemen tanított görög és héber nyelvet Sylvester János protestáns prédikátor, az Újszövetség első magyar fordítója is. A bécsi egyetem központi épületét 1873-ban építették a Ringen. A bécsi egyetemen számos magyar tanult, így többek között Bornemissza Péter, Kemény Zsigmond, Kepes Gyula (az orvosi karon), Déchy Mór (a jogon), Kosztolányi Dezső (a bölcsészkaron), Lengyel József és József Attila is. Egyébként a Bécsi Egyetemen hallgatott természettudományokat és filozófiát Elias Canetti Nobel-díjas író és tanult irodalmat és filozófiát Elfriede Jelinek szintén irodalmi Nobel-díjas író is.

A Parlament (Dr. – Karl-Renner Ring 3.) görög templomok együttesére emlékeztető tömbje 1873-83 között épült; a tervezésére kiírt pályázatot Theophilus Hansen nyerte el. A nyolc korinthuszi oszloppal előrelépő főhomlokzatot kétoldalt hat-hat korinthuszi oszlopon nyugvó szárnyépületek egészítik ki. Az előtte álló Pallasz Athéné-kút Karl Kundmann munkája.

A bécsi városháza (Rathaus). A Friedrich Schmidt tervei szerint 1872-83 között épült neogótikus középülettől a kortársak el voltak ragadtatva, Bécs egyik jelképévé is vált. Tornya 97,7 m magas, s a csúcsára helyezett, 3,5 méteres páncélos lovagot a bécsiek vasembernek nevezik, habár rézből készült. Készítője magyar volt: az 1870-es években Bajáról a császárvárosba költöző Nehr Sándor műlakatos. A Rathauskeller – a Városháza pincéjében berendezett étteremnek magyar vonatkozása is van: „A következő években – húszéves voltam ekkor – Bécsbe mentem, beiratkoztam az egyetemre s abból éltem, hogy a Rathaus Keller bejáratánál újságot árultam” – írta Curriculum vitae-jében József Attila.

Bécs magyar irodalmi vonatkozásai. **Batsányi János** 1796. május 23-ától, Kufsteinből történő szabadulása után a városban telepedett le, ahol 1809-ig élt. Bécsben indította meg 1798-ban a Magyar Minerva sorozatot. 1805-ben feleségül vette Baumberg Gabriella bécsi költőnőt. **Hevesi Lajos**, a Jelky András kalandjai című népszerű regény szerzője 1875-ben Bécsbe költözött. Itt halt meg 1910. február 27-én. **Tömörkény István** 1890-91-ben Bécsben teljesített szolgálatot, itt szerelték le. Tömörkény bécsi katonaéveiről Juhász Gyula írt tanulmányt. **Gárdonyi Géza** Gárdonyi apja, Ziegler Sándor tizenhat évesen, 1839-ben Nemeskérrel Bécsbe gyalogolt, batyuval a hátán. Nappal dolgozott, este iskolába járt kalligráfiát és műszaki rajzot tanulni, és előadásokat hallgatott a gépészmérnöki főiskolán. 1849-ben Gárdonyi apja újra visszatér Bécsbe, ahol állítólag néhány évig vezetője volt

különféle gyáraknak. Az író visszaemlékezése szerint az apja Bécsben három évig udvarolt egy Fanni nevű gazdag leánynak. Az apja mellett Gárdonyi is járt többször Bécsben, többek között például nászúton. A nászút nem lehetett túl mézes: a 22 éves Gárdonyi az alig 16 éves feleségével elvonatozott Bécsbe, de egy nap után haza is jöttek. De azért is elutazott Bécsbe, hogy a császári levéltárban kutatásokat végezzen az Egri csillagok megírásához. Bécsben, a Volksteaterben egy drámáját, A bort is bemutatták, 1903. február 21-én. **Kosztolányi Dezső** egy szemesztert a bécsi bölcsész egyetemen végzett 1904-1905-ben. A Lerchenfelder Strasse 65. szám alatt, az I. emelet 18-ban lakott. **Kassák Lajos** nyugat-európai vándorútja során, 1909-1910-ben Bécsben lakott. 1919 után a bécsi politikai és irodalmi magyar emigrációban végzett kiemelkedő munkát. Itt folytatta a Ma című folyóirat szerkesztését, Bécsben írta a Máglyák énekelnek és A ló meghal, a madarak kirepülnek c. poémáit. **Hatvany Lajos** 1919-ben Bécsbe emigrált és itt élt 1927-ig. Lakását, az ún. Hermes-villát gyakran keresték fel Magyarországról az anyagi gondokkal küzdő írók, költők. **Déry Tibor** itt élt 1920-22-ig önkéntes emigrációban. Irodalomtörténeti szempontból jelentősebb volt az 1933 decemberétől 1934 augusztusáig tartó itt-tartózkodása. 1933. karácsony estéjén a Café de France kávéházban kezdte el írni A befejezetlen mondatot. **Balázs Béla** 1919-ben emigrált Bécsbe és 1926-ig élt itt. Munkatársa volt a Bécsi Magyar Újságnak. Itt jelent meg a Férfiének c. verseskötete 1923-ban. **Szabó Lőrinc** 1923. február 10. és 13. között Bécsben tartózkodott Hatvany Lajos meghívására. **Krúdy Gyula** 1925-ben és 1926-ban két-két hetet vendégeskedett Hatvanynál, Ferenc József egykori lajcsi vadászkastélyában, amelynek ekkor Hatvany a bérlője volt. **Karinthy Frigyes** 1925. január 12-én részt vett a Színházi Élet című lap Grosses Konzerthausban rendezett estjén. **József Attila** 1925 szeptemberében Bécsbe utazott. Beiratkozott az egyetemre, ösztöndíjasként a Collegium Hungaricumban lakott. 1926-ban gyakran szerepelt a Bécsi Magyar Akadémikusok Egyesületének műsoros estjein. 1926 januárjában megválasztották az egyesület könyvtárosának, 1926 májusáig töltötte be e tisztséget. Az Atlantis Kávéházban találkozott rendszeresen az emigrációban élő magyar írókkal, többek között Kassák Lajossal és Németh Andorral. **Juhász Gyula** 1926. május 9-20-áig tartózkodott a városban. Találkozott József Attilával és Hatvany Lajossal. 1926. július 5-én másodszor ment Bécsbe, de 7-én már hazatért Magyarországra. **Nagy Lajosnak** az 1927-es bécsi utazása volt az első külföldi útja. Tíz napot tartózkodott itt, s ezen idő alatt találkozott Hatvany Lajossal és Reinitz Bélával. Az Atlantis kávéház volt a kedvenc tartózkodási helye. 1929 januárjában ismét Bécsben járt az Agis Verlag meghívására. **Márai Sándor** írta Bécsről: „Még mindig úgy gondolok Bécsre, mint az egyetlen városra, ahol élni tudtam volna.” **Kertész Imre** is írt Bécsről: „Szorongás a hazameneteltől. Szerettem itt, Bécsben. Szerettem úri modorát, csendjét, szerettem, hogy – lényegében – működik. Szerettem mérsékelt eleganciáját, civilizációját, azt, hogy az életre, az élésre van berendezve.”

Hazaindulás Bécsből, várható érkezés Egerbe az esti órákban.